

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Навчально-науковий медичний інститут

Кафедра морфології та громадського здоров'я

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ, ШКІЛЬНА ГІГІЄНА
З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ**

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка / А Освіта
спеціальність 014 Середня освіта / А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
спеціалізація 014.11 Фізична культура / предметна спеціальність А4.11 Фізична культура
рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Розробник
Завідувач кафедри розробника
Гарант освітньої програми
Декан ФФВС
Т.в.о. директора ННІПО

Начальник НМВ

Вікторія ПШИЧЕНКО
Валерій ЧЕРНО
Інна ГОРОДИНСЬКА
Віталій ВЕРБИЦЬКИЙ
Катерина ЗУБ

Євгенія ПОСТИКІНА

Миколаїв – 2025 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Вікова фізіологія, шкільна гігієна з основами медичних знань	
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка / А Освіта	
Спеціальність	014 Середня освіта /А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	
Спеціалізація (якщо є)	спеціалізація 014.11 Фізична культура / предметна спеціальність А4.11 Фізична культура	
Освітня програма	Середня освіта (Фізична культура)	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	2-й	
Навчальний рік	2025-2026	
Номери семестрів:	Денна форма	Заочна форма
	4-й	5-й
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3.0 кредити / 90 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	16 год.	4 год
	16 год.	8 год
	58 год.	78 год
Відсоток аудиторного навантаження	36 %	13%
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	4-й семестр – залік, 5-й семестр - залік	

1. Мета, завдання та заплановані результати навчання

Мета вивчення навчальної дисципліни «Вікова фізіологія, шкільна гігієна з основами медичних знань»: формування у студентів уявлень про особливості життєдіяльності організму в різні періоди онтогенезу, функцій органів, систем органів і організму в цілому в міру його росту і розвитку, а також гігієнічних вимог і нормативів, необхідних у роботі вчителя з метою створення оптимальних умов навчання і виховання та забезпечення індивідуального здоров'я школярів.

Завдання:

*сформувати у здобувачів, майбутніх учителів, знання про вікові особливості будови і функції людського організму та гігієнічні вимоги щодо організації учбової та виховної роботи в умовах навчального середовища;

*викласти теоретичні основи першої допомоги при різноманітних невідкладних станах та гострих захворюваннях;

*сприяти засвоєнню принципів профілактичних заходів та методологічних особливостей застосування отриманих знань на практиці;

*розглянути особливості життєдіяльності організму у різних періодах онтогенезу, зокрема особливості функціонування кожної системи органів людини;

*обґрунтувати гігієнічні вимоги і нормативи, необхідні у роботі педагога з метою створення оптимальних умов навчання та виховання, гігієнічні заходи для збереження індивідуального здоров'я;

*сформувати уявлення про сучасний стан розвитку основ медичних знань;

*озброїти знаннями закономірностей змін у стані здоров'я хворих, факторах соціально-економічного, біологічного, антропогенного, медичного характеру, що впливають на нього.

*опанувати практичні навички, які необхідні для того, щоб на обґрунтованій доцільністю та адекватністю основі організувати процес надання першої медичної допомоги;

*обирати ефективні форми проведення профілактичних заходів та занять, що поліпшують стан хворих.

Компетентності та програмні результати навчання

Інтегральна (ІК):

ІК1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти

Загальні (ЗК):

ЗК1. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК8. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК11. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях

ЗК12. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації

Фахові (ФК):

ФК 1. Здатність формувати в учнів загальні та предметні компетентності, відповідно до вимог стандарту середньої освіти.

ФК2. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 3. Здатність формувати в учнів предметні компетентності з фізичної культури,

медико-біологічних та психологічних основ і технологій розвитку рухових умінь і навичок та фізичних якостей, санітарно-гігієнічних основ діяльності у сфері фізичної культури.

ФК.10. Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікувані **програмні результати навчання (ПРН)** включають вміння:

ПРН 4. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне та самокритичне мислення.

ПРН 14. Вміти застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом.

ПРН 16. Надавати долікарську медичну допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі людини.

ПРН 21. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати

3. Програма навчальної дисципліни

Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС).

Програма навчальної дисципліни складається з двох інформаційних блоків.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ

Тема 1. Ріст та розвиток організму дитини, його закономірності. Предмет і зміст курсу «Вікова фізіологія та шкільна гігієна». Загальні закономірності росту і розвитку дітей та підлітків. Гомеостаз та регуляція функцій в організмі. Поняття росту і розвитку. Вікова періодизація. Стан здоров'я дітей і підлітків. Фізичний розвиток окремих дітей і колективів. Вивчення фізичного розвитку окремих дітей і колективів. Оцінка фізичного розвитку методом сигмальних відхилень. Статистична обробка антропометричних показників

Тема 2. Анатомо-фізіологічні вікові особливості опорно-рухового апарату дітей та підлітків. Загальні відомості про скелет. Будова і функції скелету. Ріст та розвиток кісток. Вікові і функціональні зміни з'єднань кісток. Скелет голови. Вікові особливості черепа. Анатомо-фізіологічні особливості хребетного стовпа і грудної кітки. Скелет верхніх кінцівок. Скелет нижніх кінцівок. Гігієна кісткової системи дитини. Розвиток мускулатури і моторики у дітей. Постава. Види постави. Гігієна опорно-рухового апарату дітей та підлітків. Вікові зміни швидкості довільних рухів.

Тема 3. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості системи серцево-судинної системи дітей та підлітків. Загальна характеристика крові. Формені елементи крові. Вікові особливості крові. Імунітет у дітей та підлітків. Профілактичні щеплення. Лімфа і лімфо обіг. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості серцево-судинної системи дітей та підлітків. Гігієна серцево-судинної системи дітей та підлітків.

Тема 4. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості дихальної системи дітей та підлітків. Вікові особливості будови органів дихання. Механізм дихання. Легенева вентиляція та вікові особливості. Регуляція дихання. Гігієна органів дихання. Профілактика респіраторних захворювань у дітей та підлітків

Тема 5. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості органів травлення дітей та підлітків. Значення і суть процесів травлення. Вікові особливості травлення у ротовій порожнині. Глотка і стравохід. Травлення в порожнині шлунка. Травлення у тонкому та товстому кишечнику. Особливості кишечника у дітей. Всмоктування. Фізіологічні і вікові особливості обміну речовин та енергії у дітей та підлітків.

Тема 6. Обмін речовин та енергії. Гігієнічні вимоги до організації харчування. Асиміляція і дисиміляція. Обмін білків. Обмін ліпідів. Обмін вуглеводів. Обмін води. Обмін

мінеральних речовин. Вітаміни та авітамінози. Основний і загальний обмін речовин і енергії. Звільнення і перетворення енергії в організмі. Калорійність та засвоюваність їжі. Гігієнічні основи харчування дітей та підлітків. Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту та харчових отруєнь.

Тема 7. Анатомо-фізіологічні, вікові особливості та гігієна видільної системи дітей та підлітків. Будова, функції, вікові особливості нирок. Механізм сечоутворення. Регуляція роботи нирок. Сеча, її склад та виведення з організму. Енурез. Будова, функції, вікові особливості сечовивідних органів. Механізм сечовиведення. Вікові особливості сечовиведення.

Тема 8. Анатомія, фізіологія і гігієна шкіри. Будова та функції шкіри. Залози шкіри. Похідні шкіри. Вікові особливості теплорегуляції. Загартовування дитячого організму. Профілактика відморожувань, переохолоджень та теплових ударів у дітей та підлітків. Гігієнічні вимоги до одягу та взуття.

Тема 9. Сенсорні системи, їх розвиток у дітей та підлітків. Органи чуття (аналізатори) та їх роль у житті людини. Орган смаку та його вікові особливості. Вікові особливості органу нюху. Анатомія, фізіологія та вікові особливості зорового аналізатору. Зоровий аналізатор. Гігієна зорового аналізатору. Анатомія, фізіологія та вікові особливості органу слуху. Гігієна органів слуху дитини. Види, причини порушень та профілактика функції зору та слуху у школярів.

Тема 10. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості ендокринної системи. Значення залоз внутрішньої секреції та методи їх дослідження. Залози центральної ендокринної системи. Щитовидна залоза. Паращитовидні, зобна і надниркові залози. Підшлункова залоза. Статеві залози. Статеве дозрівання. Вікові особливості формування залоз. Статевий розвиток та виховання дітей і підлітків.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА

Тема 11. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, будівлі школи. Основні принципи планування шкіл. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки школи. Гігієнічні вимоги до будинку школи і окремих приміщень. Санітарно-гігієнічна оцінка шкільних приміщень. Гігієна води та водопостачання. Гігієна повітря. Тепловий режим. Мікроклімат. Види та норми вентиляції. Гігієнічні вимоги до освітлення шкільних приміщень. Види та норми освітлення. Санітарно-гігієнічні вимоги до шкільного обладнання. Гігієна опорно-рухового апарату. Гігієнічні вимоги до навчальних наочних посібників

Тема 12. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості нервової системи дітей та підлітків. Значення, загальний план будови і властивості нервової системи. Будова спинного і головного мозку. Вегетативна нервова система. Особливості вегетативної нервової системи у дітей. Рефлекторна діяльність кори великих півкуль головного мозку. Рух нервових процесів у корі великих півкуль головного мозку. Умовні рефлекси у дітей. Гальмування умовних рефлексів у дітей. Вища нервова діяльність дітей та підлітків. Перша і друга сигнальні системи. Гігієна нервової системи дитини. Фізіологія поведінки (емоції, безумовні рефлекси, умовні рефлекси та розумова діяльність). Фізіологія ВНД дітей та підлітків. Гігієнічна оцінка розкладу занять. Гігієнічні основи режиму дня школяра. Гігієнічні вимоги до шкільного режиму. Профілактика втоми та перевтоми.

Структура навчальної дисципліни (денна форма)

Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС
<i>1</i>	2	3	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ			
Тема 1. Ріст та розвиток організму дитини, його закономірності	2	2	4
Тема 2. Анатомо-фізіологічні вікові особливості опорно-рухового апарату дітей та підлітків.	2	2	4
Тема 3. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості системи серцево-судинної системи дітей та підлітків.	-	-	6
Тема 4. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості дихальної системи дітей та підлітків.	2	2	4
Тема 5. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості органів травлення дітей та підлітків.	2	2	6
Тема 6. Обмін речовин та енергії. Гігієнічні вимоги до організації харчування.	2	2	6
Тема 7. Анатомо-фізіологічні, вікові особливості та гігієна видільної системи дітей та підлітків.	-	-	6
Тема 8. Анатомія, фізіологія і гігієна шкіри.	-	-	4
Тема 9. Сенсорні системи, їх розвиток у дітей та підлітків		-	6
Тема 10. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості ендокринної системи.	2	2	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА			
Тема 11. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, будівлі школи.	2	2	4
Тема 12. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості нервової системи дітей та підлітків.	2	2	4
Всього годин –90 кредитів – 3,0	16	16	58

Структура навчальної дисципліни (заочна форма)

Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС
<i>1</i>	2	3	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ			

Тема 1. Ріст та розвиток організму дитини, його закономірності		2	6
Тема 2. Анатомо-фізіологічні вікові особливості опорно-рухового апарату дітей та підлітків.	2	2	6
Тема 3. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості системи серцево-судинної системи дітей та підлітків.	-	-	8
Тема 4. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості дихальної системи дітей та підлітків.	-	-	6
Тема 5. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості органів травлення дітей та підлітків.	-	-	6
Тема 6. Обмін речовин та енергії. Гігієнічні вимоги до організації харчування.	-	-	6
Тема 7. Анатомо-фізіологічні, вікові особливості та гігієна видільної системи дітей та підлітків.	-	-	8
Тема 8. Анатомія, фізіологія і гігієна шкіри.	-	-	6
Тема 9. Сенсорні системи, їх розвиток у дітей та підлітків		-	6
Тема 10. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості ендокринної системи.	-	-	8
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА			
Тема 11. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, будівлі школи.		2	6
Тема 12. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості нервової системи дітей та підлітків. Гігієнічна оцінка розкладу занять	2	2	6
Всього годин –90 кредитів – 3,0	4	8	78

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій (денна форма)

№ з.п.	ТЕМА ЗАНЯТТЯ / ПЛАН	Кількість годин
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ		
1	Лекція №1. Ріст та розвиток організму дитини, його закономірності 1. Предмет і зміст курсу «Вікова фізіологія та шкільна гігієна». 2. Загальні закономірності росту і розвитку дітей та підлітків. 3. Гомеостаз та регуляція функцій в організмі. 4. Поняття росту і розвитку. 5. Онтогенез. Вікова періодизація. 6. Стан здоров'я дітей і підлітків. 7. Фізичний розвиток окремих дітей і колективів.	2
2	Лекція №2. Анатомо-фізіологічні вікові особливості опорно-рухового апарату дітей та підлітків. 1. Загальні відомості про скелет. Будова і функції скелету 2. Ріст та розвиток кісток. Вікові і функціональні зміни з'єднань кісток 3. Скелет голови. Вікові особливості черепа 4. Анатомо-фізіологічні особливості хребетного стовпа і грудної кітки 5. Скелет верхніх кінцівок 6. Скелет нижніх кінцівок 7. Гігієна кісткової системи дитини 8. Розвиток мускулатури і моторики у дітей	2

3	<p>Лекція № 3 Анатомо-фізіологічні і вікові особливості дихальної системи дітей та підлітків.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вікові особливості будови органів дихання. 2. Механізм дихання 3. Легенева вентиляція та вікові особливості 4. Регуляція дихання 5. Гігієна органів дихання. Профілактика респіраторних захворювань у дітей та підлітків. 	2
4	<p>Лекція № 4. Травлення. Травлення у ротовій порожнині та шлунку. Вікові особливості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Значення і суть процесів травлення 2. Вікові особливості травлення у ротовій порожнині. Глотка і стравохід. 3. Травлення в порожнині шлунка. Вікові особливості. 4. Травлення у тонкому кишечнику. Особливості кишечника у дітей 5. Травлення у товстому кишечнику. 6. Всмоктування. 	2
5	<p>Лекція № 5. Обмін речовин та енергії.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Асиміляція і дисиміляція 2. Обмін білків. 3. Обмін ліпідів 4. Обмін вуглеводів 5. Обмін води 6. Обмін мікроелементів 7. Обмін мікроелементів 8. Вітаміни 9. Основний і загальний обмін речовин і енергії. 10. Звільнення і перетворення енергії в організмі 11. Калорійність та засвоюваність їжі. 12. Гігієнічні основи харчування дітей та підлітків 	2
6.	<p>Лекція № 6. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості органів ендокринної системи.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Значення залоз внутрішньої секреції та методи їх дослідження 2. Залози центральної ендокринної системи (гіпоталамус, гіпофіз, епіфіз) 3. Анатомо-фізіологічні особливості щитовидної залози. 4. Анатомо-фізіологічні особливості паращитовидних, зобної залози і надниркових залоз 5. Анатомо-фізіологічні особливості підшлункової залози 6. Статеві залози. Статеве дозрівання. Вікові особливості формування залоз. 	2
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
7	<p>Лекція № 7. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки та будівлі школи та шкільного обладнання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні принципи планування шкіл 2. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки школи. 3. Гігієнічні вимоги до будинку школи і окремих приміщень 4. Санітарно-гігієнічна оцінка шкільних приміщень. 5. Санітарно-гігієнічні вимоги до шкільного обладнання. Гігієна опорно-рухового апарату 6. Гігієнічні вимоги до навчальних наочних посібників 	2
8	<p>Лекція № 8. Значення, загальний план будови і властивості</p>	2

	нервової системи. Гігієна нервової системи 1. Будова органів центральної нервової системи 2. Вегетативна нервова система. 3. Особливості вегетативної нервової системи у дітей 4. Гігієна нервової системи дитини 5. Гігієнічні вимоги до розкладу занять 6. Гігієнічні вимоги до режиму дня школярів	
	РАЗОМ:	16

План лекцій (заочна форма)

№ з.п.	ТЕМА ЗАНЯТТЯ / ПЛАН	Кількість годин
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ		
1	Лекція №1. Ріст та розвиток організму дитини, його закономірності. Анатомо-фізіологічні вікові особливості опорно-рухового апарату дітей та підлітків. 1. Предмет і зміст курсу «Вікова фізіологія та шкільна гігієна». 2. Загальні закономірності росту і розвитку дітей та підлітків. 3. Гомеостаз та регуляція функцій в організмі. 4. Поняття росту і розвитку. 5. Онтогенез. Вікова періодизація. 6. Стан здоров'я дітей і підлітків. 7. Фізичний розвиток окремих дітей і колективів. 8. Загальні відомості про скелет. Будова і функції скелету 9. Ріст та розвиток кісток. Вікові і функціональні зміни з'єднань кісток 10. Скелет голови. Вікові особливості черепа 11. Анатомо-фізіологічні особливості хребетного стовпа і грудної кіткки 12. Скелет верхніх кінцівок 13. Скелет нижніх кінцівок 14. Гігієна кісткової системи дитини 15. Розвиток мускулатури і моторики у дітей	2
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
2	Лекція № 2. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки та будівлі школи та шкільного обладнання. Гігієна нервової системи 1. Основні принципи планування шкіл 2. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки школи. 3. Гігієнічні вимоги до будинку школи і окремих приміщень 4. Санітарно-гігієнічна оцінка шкільних приміщень. 5. Санітарно-гігієнічні вимоги до шкільного обладнання. Гігієна опорно-рухового апарату 6. Гігієнічні вимоги до навчальних наочних посібників 7. Будова органів центральної нервової системи 8. Вегетативна нервова система. 9. Особливості вегетативної нервової системи у дітей 10. Гігієна нервової системи дитини 11. Гігієнічні вимоги до розкладу занять 12. Гігієнічні вимоги до режиму дня школярів	2
	РАЗОМ:	4

4.2. План практичних занять (денна форма)

№ з.п.	ТЕМА ЗАНЯТТЯ	Кількість годин
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ		
1	Практична робота №1 Визначення рівня фізичного розвитку дітей та підлітків. Побудова графіка-профілю фізичного розвитку дітей та підлітків.	2
2	Практична робота №2. Визначення рівня розвитку опорно-рухового апарату.	2
3	Практична робота №3. Анатомо-фізіологічні особливості органів дихання. Оцінка зовнішнього дихання у дітей та підлітків як показник їх фізичного розвитку	2
4	Практична робота №4. Анатомо-фізіологічні особливості органів травлення	2
5	Практична робота №5. Визначення вікових особливостей основного обміну. Вітаміни та авітамінози.	2
6	Практична робота №6. Анатомо-фізіологічні і вікові особливості органів ендокринної системи.	2
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
7	Практична робота №7. Санітарно-гігієнічна оцінка приміщення класу та шкільного обладнання	2
8	Практична робота №8. Гігієнічна оцінка розкладу занять.	2
РАЗОМ:		16

План практичних занять (заочна форма)

№ з.п.	ТЕМА ЗАНЯТТЯ	Кількість годин
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ		
1	Практична робота №1 Визначення рівня фізичного розвитку дітей та підлітків. Побудова графіка-профілю фізичного розвитку дітей та підлітків.	2
2	Практична робота №2. Визначення рівня розвитку опорно-рухового апарату.	2
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
7	Практична робота №3. Санітарно-гігієнічна оцінка приміщення класу та шкільного обладнання	2
8	Практична робота №4. Гігієнічна оцінка розкладу занять.	2
РАЗОМ:		8

4.3. Завдання для самостійної роботи (денна форма)

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 1 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ		
1	Самостійне опрацювання тем:	

	Взаємозв'язок вікової фізіології та шкільної гігієни з іншими науками.	1
	Історія становлення вікової фізіології та шкільної гігієни	1
	Методи вивчення вікової фізіології	1
	Характеристика ембріонального розвитку людини. Критичні періоди онтогенезу	1
	Хімічний склад і фізичні властивості кісток в різні вікові періоди	2
	Вікові особливості розвитку координації рухів	2
	Загальна характеристика крові. Формені елементи крові.	1
	Вікові особливості крові. Імунітет у дітей та підлітків. Профілактичні щеплення.	1
	Анатомо-фізіологічні і вікові особливості серцево-судинної системи дітей та підлітків.	2
	Гігієна серцево-судинної системи дітей та підлітків.	2
	Вікові особливості будови органів дихання	2
	Регуляція дихання. Гігієна органів дихання.	2
	Вікові особливості травлення у ротовій порожнині. Особливості кишечника у дітей.	2
	Всмоктування. Фізіологічні і вікові особливості обміну речовин та енергії у дітей та підлітків.	2
	Калорійність та засвоюваність їжі.	2
	Гігієнічні основи харчування дітей та підлітків.	2
	Профілактика захворювань шлунково-кишкового тракту та харчових отруєнь.	2
	Будова, функції, вікові особливості нирок.	1
	Механізм сечоутворення. Регуляція роботи нирок.	1
	Сеча, її склад та виведення з організму. Енурез.	1
	Будова, функції, вікові особливості сечовивідних органів.	1
	Механізм сечовиведення.	1
	Вікові особливості сечовиведення.	1
	Будова та функції шкіри. Залози шкіри. Похідні шкіри.	1
	Вікові особливості терморегуляції. Загартовування дитячого організму.	1
	Профілактика відморожувань, переохолоджень та теплових ударів у дітей та підлітків.	1
	Гігієнічні вимоги до одягу та взуття.	1
	Органи чуття (аналізатори) та їх роль у житті людини.	1
	Орган смаку та його вікові особливості.	1
	Вікові особливості органу нюху.	1
	Анатомія, фізіологія та вікові особливості зорового аналізатору. Гігієна зорового аналізатору.	1
	Анатомія, фізіологія та вікові особливості органу слуху. Гігієна органів слуху дитини.	1
	Види, причини порушень та профілактика функції зору та слуху у школярів.	1
	Значення залоз внутрішньої секреції та методи їх дослідження.	1
	Залози центральної ендокринної системи.	1
	Статеві залози. Статеве дозрівання. Вікові особливості формування залоз.	1
	Статевий розвиток та виховання дітей і підлітків.	1
	РАЗОМ:	50
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
4	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять:	
	Гігієна води та водопостачання	1
	Гігієна повітря. Тепловий режим. Мікроклімат. Види та норми вентиляції.	1
	Гігієнічні вимоги до шкільного приладдя та обладнання школи	1
	Гігієнічні вимоги до освітлення шкільних приміщень. Види та норми.	1

	дитини.	
	Види, причини порушень та профілактика функції зору та слуху у школярів.	2
	Значення залоз внутрішньої секреції та методи їх дослідження.	2
	Залози центральної ендокринної системи.	2
	Статеві залози. Статеве дозрівання. Вікові особливості формування залоз.	2
	Статевий розвиток та виховання дітей і підлітків.	2
	РАЗОМ:	70
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК 2. ШКІЛЬНА ГІГІЄНА		
4	Самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять:	
	Гігієна води та водопостачання	1
	Гігієна повітря. Тепловий режим. Мікроклімат. Види та норми вентиляції.	1
	Гігієнічні вимоги до шкільного приладдя та обладнання школи	1
	Гігієнічні вимоги до освітлення шкільних приміщень. Види та норми.	1
	Вікові особливості становлення вищої нервової діяльності	1
	Порушення ВНД дітей шкільного віку та їх профілактика	1
	Інволюційні зміни у нервовій системі	1
	Інтегративні процеси у ЦНС як основа психічних функцій	1
	РАЗОМ:	8
	РАЗОМ:	78

Індивідуальні завдання для виконання СРС

4.4. Забезпечення освітнього процесу

1. Мультимедійні проектори, комп'ютери, екрани для мультимедійних презентацій, лекційні презентації.
2. Демонстраційні екрани, ноутбуки, файли у Power Point та Word із задачами для практичних та підсумкових занять.

5. Підсумковий контроль

Перелік питань до підсумкового контролю (заліку)

1. Предмет та завдання вікової фізіології та шкільної гігієни.
2. Визначення змісту вікової фізіології та шкільної гігієни.
3. Значення дисципліни «Вікова фізіологія та шкільна гігієна» для правильної організації навчально-виховної роботи, трудового навчання, фізичного виховання.
4. Зв'язок вікової фізіології з психологією, педагогікою, методикою навчання, екологією.
5. Поняття про структурну та функціональну організацію організму. Види клітин та тканин.
6. Будова і життєві функції клітини.
7. Поняття про органи і системи органів. Види систем органів людини. Взаємозв'язок органів та систем.
8. Загальна характеристика видів і принципів регуляції функцій в організмі
9. Основні життєві процеси: обмін речовин, самовідтворення, саморегуляція гомеостазу.
10. Загальна характеристика принципів саморегуляції функцій в організмі.
11. Онтогенез – як життєвий цикл індивідуума.
12. Анатомо-фізіологічна характеристика періодів онтогенезу.
13. Характеристика основних закономірностей росту і розвитку людини.
14. Спадковість і вплив середовища на розвиток організму.
15. Вікова періодизація людини за А.А. Маркосяном.
16. Анатомо-фізіологічна характеристика систем організму в різні вікові періоди постнатального онтогенезу.

17. Біологічні, психологічні і соціально-педагогічні критерії періодизації онтогенезу.
18. Поняття про біологічний та паспортний вік.
19. Шкідливий вплив нікотину, алкоголю та наркотиків на ріст і розвиток.
20. Анатомо-фізіологічна характеристика кісткової системи людини: розвиток і ріст, будова, форма, склад.
21. Анатомо-фізіологічна характеристика опорно - рухового апарату: активна та пасивна частини, відділи, сполучення кісток.
22. Анатомо – фізіологічні та вікові особливості скелету дитини.
23. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості хребтового стовпа і грудної клітини.
24. Анатомо-фізіологічна характеристика формування вигинів хребта.
25. Викривлення хребта: чинники виникнення, засоби та профілактика.
26. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості черепа
27. Гігієна кісткової системи дитини.
28. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості м'язів людини.
29. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості основних груп м'язів. Будова, розвиток м'язів. Розвиток моторики у дітей.
30. Функціональні властивості м'язів дитини: швидкість, сила, витривалість
31. Гігієна м'язової системи дитини
32. Внутрішнє середовище організму: кров, лімфа, тканина рідина.
33. Анатомо – фізіологічні та вікові особливості крові: значення, кількість, склад
34. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості плазми: склад, осмотичний тиск, гемоліз, види гемолізу.
35. Групи крові. Резус фактор. Переливання крові.
36. Захисні властивості крові: фагоцитоз, імунітет, зсідання.
37. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості серцево-судинної системи.
38. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості серця. Робота серця. Серцевий цикл. ЕКГ. Провідна система серця.
39. Регуляція серцевої діяльності.
40. Велике та мале коло кровообігу. Особливості кровообігу плоду.
41. Пульс і його характеристика. Ударний і хвилинний об'єм крові. Вікові особливості.
42. Рух крові по судинах: кров'яний тиск, швидкість руху крові, регуляція руху крові.
43. Вікові і функціональні особливості серцево-судинної діяльності при фізичних навантаженнях.
44. Гігієна серцево-судинної системи дитини.
45. Загальна характеристика органів дихання.
46. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості порожнини носу.
47. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості гортані. Гігієна голосового апарату
48. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості трахеї та бронхів.
49. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості легень.
50. Механізм вдиху та видиху. Регуляція.
51. Види та типи дихання, їх вікові особливості.
52. Вікові особливості легеневої вентиляції: дихальний об'єм, життєва ємність, залишковий об'єм.
53. Особливості процесів дихання та газообміну при м'язовій діяльності.
54. Газообмін у легенях і тканинах. Транспортування газів. Склад вдихуваного і видихуваного повітря.
55. Нервово-гуморальна регуляція дихання.
56. Гігієна органів дихання дитини. Гігієнічні вимоги до мікроклімату приміщення.
57. Загальна характеристика та вікові особливості процесів травлення. Ферменти.

58. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості порожнини роту.
 59. Гігієна порожнини роту і зубів.
 60. Травлення в порожнині роту. Регуляція слиновиділення. Механізм ковтання.
 61. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості шлунку. Травлення у шлунку. Регуляція шлункової секреції. Шлунковий сік.
 62. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості тонкого та товстого кишечника. Травлення в кишечнику. Вікові особливості.
 63. Гігієна травлення.
 64. Загальна характеристика обміну речовин і енергії в дитячому організмі.
 65. Вікові особливості процесів асиміляції та дисиміляції.
 66. Обмін білків, жирів, вуглеводів, води і мінеральних речовин в організмі дитини.
- Вікові норми споживання.
67. Загальна характеристика вітамінів: значення, класифікація, норми споживання, авітамінози.
 68. Гігієна харчування дітей різного віку: норми, режим, калорійність. Засвоєння.
- Профілактика харчових отруєнь.
69. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості шкіри.
 70. Вікові особливості процесів терморегуляції: утворення тепла, регуляція, температура тіла.
 71. Гігієна шкіри дитини. Профілактика опіків та відморожувань.
 72. Загартування дитячого організму.
 73. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості органів виділення: будова та функції.
 74. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості нирок.
 75. Сеча. Утворення сечі. Склад сечі.
 76. Гігієна органів виділення дитини. Енурез.
 77. Залози внутрішньої секреції, їх значення та класифікація.
 78. Гомони: класифікація, фізіологічна дія, регуляція.
 79. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості гіпоталамуса та гіпофіза. Гіпоталамо-гіпофізарна система.
 80. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості щитовидної та пара щитоподібних залоз.
 81. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості підшлункової залози.
 82. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості статевих залоз. Статевий розвиток.
- Стадії статевого дозрівання.
83. Вплив екологічних та стресових факторів на діяльність залоз внутрішньої секреції.
 84. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості тимуса.
 85. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості надниркових залоз. Їх вплив на ріст та розвиток, статеve дозрівання та імунітет організму.
 86. Функції нервової системи, її роль в морфологічному і фізіологічному розвитку організму.
 87. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості ЦНС
 88. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості периферичної нервової системи.
 89. Будова і функції нервових клітин. Їх розвиток.
 90. Загальні властивості нервової тканини: подразливість, збудливість, провідність.
 91. Синапси, передача збудження через синапси.
 92. Загальне уявлення про гальмування в нервовій системі, його значення.
 93. Рефлекс як принцип нервової діяльності. Рефлекторна дуга. Принцип зворотного зв'язку.
 94. Умовні та безумовні рефлекси. Механізм їх утворення. Динамічний стереотип.
 95. Умовні рефлекси дітей. Гальмування умовних рефлексів.
 96. Стомлення та перевтома, їх значення для організму дітей.

97. Сон. Гігієнічне значення сну. Гігієна сну у дітей.
98. Гігієна нервової системи дитини.
99. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості соматичної та вегетативної нервової системи.
100. Вчення І.П. Павлова про вищу нервову діяльність. Типи ВНД.
101. Іррадіація, індукція, домінанта. Особливості цих процесів у дітей.
102. Показники готовності дітей шестирічного віку до систематичних занять у школі.
103. Анатомо-фізіологічні особливості спинного мозку.
104. Анатомо-фізіологічні особливості головного мозку.
105. Функціональне значення ретикулярної формації та лімбічної системи.
106. Структурно-функціональна організація кори великих півкуль.
107. Поняття про автономну нервову систему.
108. Розвиток соматичної та вегетативної системи.
109. Вікові зміни структури і функціональних можливостей різних відділів центральної нервової системи.
110. Вчення І.П. Павлова про аналізатори. Загальна характеристика органів чуття людини.
111. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості органу зору. Гігієна органів зору дитини.
112. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості органу нюху. Гігієна органів нюху дитини.
113. Анатомо-фізіологічні та вікові особливості органу слуху. Гігієна органів слуху дитини.
114. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, будинку школи і окремих приміщень.
115. Гігієнічні вимоги до освітлення учбових приміщень.
116. Гігієнічні вимоги до повітряного середовища учбових приміщень, до опалення шкіл.
117. Парта Ф.Ф. Ерісмана. Конструктивні особливості парти.
118. Санітарно-гігієнічні вимоги до класної дошки.
119. Гігієнічні основи до режиму дня школярів.
120. Гігієнічні вимоги до шкільного режиму. Навчальний рік, чверть, навчальний день, тиждень. Тривалість уроків і перерв.

«0» варіант залікового білету

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
 Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр
 Галузь знань: 01 Освіта
 Спеціальність 014. 014 Середня освіта (Фізична культура)
 Навчальна дисципліна – **ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ, ШКІЛЬНА ГІГІЄНА**
З ОСНОВАМИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ
Варіант № 0

Теоретична частина:

1. Анатомо – фізіологічні та вікові особливості скелету дитини. **Максимальна кількість балів – 10.**
2. Гігієна харчування дітей різного віку: норми, режим, калорійність. Засвоєння. Профілактика харчових отруєнь. **Максимальна кількість балів – 10.**
3. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, будинку школи і окремих приміщень. **Максимальна кількість балів – 10.**

Затверджено на засіданні кафедри морфології та громадського здоров'я, протокол №__ від __ 202__ р.

Завідувач кафедри
 Екзаменатор

Валерій ЧЕРНО
Вікторія ПШИЧЕНКО

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання (денна форма)

Методи контролю

- Опитування (перевірка теоретичних знань та практичних навичок)
- Тестовий контроль

Поточний контроль. Перевірка на практичних заняттях теоретичних знань і засвоєння практичних навичок, а також результатів самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Контролюються викладачами кафедри відповідно до конкретної мети навчальної програми. Оцінка рівня підготовки здобувачів здійснюється шляхом: опитування студентів, рішення й аналізу ситуаційних завдань і тестових завдань, контролю засвоєння практичних навичок.

Проміжний контроль. Перевірка можливості використання студентами отриманих теоретичних знань і практичних навичок по всіх вивчених темах, а також результатів самостійної роботи здобувачів. Здійснюється на останньому занятті за блоком шляхом здачі практичних навичок, рішення ситуаційних завдань і тестування.

Підсумкова контрольна робота проводиться по завершенню вивчення всіх тем блоку на останньому аудиторному занятті семестру.

До програмного підсумкового контролю (залік) допускаються здобувачі, які відвідували всі передбачені навчальним планом та програмою аудиторні навчальні заняття, виконали в повному обсязі самостійну роботу і в процесі навчання набрали кількість балів, не менше номінальному - 36 балів у семестрі.

Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється за 100-бальною шкалою. Таким чином, максимальна кількість балів, яку здобувач може набрати при вивченні навчальної дисципліни становить **100 балів**, в тому числі за поточну навчальну діяльність максимальна оцінка становить **70 балів (70%)**, за підсумковий контроль максимальна оцінка – **30 балів (30%)**. Мінімальна кількість балів, яку може набрати здобувач за поточну навчальну діяльність, щоб бути допущеним до складання підсумкового контролю – 36. Залік зараховується здобувачу, якщо він набрав не менше 24 балів. Відповідно, мінімальна оцінка за дисципліну в цілому становить: $36 + 24 = 60$ балів. Максимальна кількість балів за практичну роботу – **8 балів** (5 балів – усна відповідь на занятті + 3 бали за виконання практичної роботи).

Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється під час підсумкового контролю.

Підсумкова контрольна робота виконується на останньому аудиторному занятті занятті. На контрольну роботу виносяться 3 питання основних тем дисципліни. Максимальна кількість балів за 1 питання контрольної роботи – 2 бала. Максимальна кількість балів за контрольну роботу - **6 балів**.

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань здобувачів вищої освіти на заліку згідно розкладу заліково-екзаменаційної сесії. У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань здобувачів при вивченні дисципліни застосовується наступна система оцінювання роботи студентів:

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування на групових заняттях 8 занять по 8 балів	$8 \times 8 = 64$	Протягом семестру
2	Підсумкова контрольна робота	6	На останньому занятті
3	Залік	30	Заліково-екзаменаційна сесія
	Всього	100	

7. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання (заочна форма)

Методи контролю

- Опитування (перевірка теоретичних знань та практичних навичок)
- Тестовий контроль

Поточний контроль. Перевірка на практичних заняттях теоретичних знань і засвоєння практичних навичок, а також результатів самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Контролюються викладачами кафедри відповідно до конкретної мети навчальної програми. Оцінка рівня підготовки здобувачів здійснюється шляхом: опитування студентів, рішення й аналізу ситуаційних завдань і тестових завдань, контролю засвоєння практичних навичок.

Проміжний контроль. Перевірка можливості використання студентами отриманих теоретичних знань і практичних навичок по всіх вивчених темах, а також результатів самостійної роботи здобувачів. Здійснюється на останньому занятті за блоком шляхом здачі практичних навичок, рішення ситуаційних завдань і тестування.

Підсумкова контрольна робота проводиться по завершенню вивчення всіх тем блоку на останньому аудиторному занятті семестру.

До програмного підсумкового контролю (залік) допускаються здобувачі, які відвідували всі передбачені навчальним планом та програмою аудиторні навчальні заняття, виконали в повному обсязі самостійну роботу і в процесі навчання набрали кількість балів, не менше номінальному - 36 балів у семестрі.

Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється за 100-бальною шкалою. Таким чином, максимальна кількість балів, яку здобувач може набрати при вивченні навчальної дисципліни становить **100 балів**, в тому числі за поточну навчальну діяльність максимальна оцінка становить **70 балів (70%)**, за підсумковий контроль максимальна оцінка – **30 балів (30%)**. Мінімальна кількість балів, яку може набрати здобувач за поточну навчальну діяльність, щоб бути допущеним до складання підсумкового контролю – 36. Залік зараховується здобувачу, якщо він набрав не менше 24 балів. Відповідно, мінімальна оцінка за дисципліну в цілому становить: $36 + 24 = 60$ балів. Максимальна кількість балів за практичну роботу – **12 балів** (8 балів – усна відповідь на занятті + 4 бали за виконання практичної роботи).

Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється під час підсумкового контролю.

Підсумкова контрольна робота виконується на останньому аудиторному занятті занятті. На контрольну роботу виносяться 3 питання основних тем дисципліни. Максимальна кількість балів за 1 питання контрольної роботи – 5 балів. Максимальна кількість балів за контрольну роботу - **10 балів**.

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу здійснюється шляхом перевірки знань здобувачів вищої освіти на заліку згідно розкладу заліково-екзаменаційної сесії. У відповідності до положення про систему рейтингової оцінки знань здобувачів при вивченні дисципліни застосовується наступна система оцінювання роботи студентів:

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування на групових заняттях 4 занять по 12 балів	$4 \times 12 = 60$	Протягом семестру
2	Підсумкова контрольна робота	10	На останньому занятті
3	Залік	30	Заліково-екзаменаційна сесія
	Всього	100	

6.2. Критерії оцінювання

Критерії оцінки відповідей на питання, що виносяться на залік, наступні:

- **«Зараховано»** – здобувач вищої освіти дав правильні і вичерпні відповіді на поставлені теоретичні питання;

«Відмінно» - здобувач вищої освіти надав правильні і змістовні відповіді на поставлені теоретичні і практичні питання, в яких продемонстрував глибокі знання та розуміння всього навчального матеріалу. Здобувач самостійно, впевнено та правильно застосовує набуті знання для вирішення практичних задач, добре знається та орієнтується у предметній термінології, чітко формулює відповіді на додаткові питання. Практичні навички виконуються в повному обсязі.

«Добре» - здобувач вищої освіти дав правильні відповіді на поставлені теоретичні і практичні питання, в яких він показав знання та розуміння всього програмного матеріалу. Подача матеріалу логічна з незначними відхиленнями. Здобувач правильно і без особливих труднощів застосовує теоретичні знання при вирішенні практичних задач, але допускає незначні помилки, які виправляє, відповідаючи на запитання. Практичні навички виконані не повністю.

«Задовільно» - здобувач вищої освіти дав правильні відповіді на поставлені теоретичні питання, в яких він показав знання та розуміння всього програмного матеріалу в кількості, яка є задовільною для подальшої роботи. Спрощення викладу матеріалу з незначними помилками, які не впливають на загальний результат. Застосування набутих знань для вирішення практичних задач із труднощами. Відповідь здобувача оцінюється за умови, що він знає основні теоретичні положення.

«Не зараховано» – здобувач вищої освіти дав неправильні відповіді, в яких він продемонстрував нерозуміння більшої частини основного матеріалу програми та значні прогалини у знаннях. Здобувач не може відповісти на навідні запитання і використовує неточні формулювання. Здобувач не має жодних практичних навичок.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D		
60-66	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Базові:

1. Гігієна та екологія : підручник / [В. Г. Бардов, С. Т. Омельчук, Н. В. Мережкіна та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Бардова. Вінниця : Нова Книга, 2020. 472 с.
2. Пшиченко В.В., Черно В.С., Чеботар Л.Д. Вікова фізіологія та шкільна гігієна: Навчальний посібник. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2019. 320 с.
3. Філіпцова К. А., Топчій М. С. Вікова фізіологія та шкільна гігієна: навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 312 с.

7.2. Допоміжні

1. Коц С.М., Коц В.П. Назва видання. Вікова фізіологія та шкільна гігієна. Навчальний посібник. Друге видання. – Харків, 2023. 284 с.
2. Питна вода України: медико-екологічні та санітарно-гігієнічні аспекти: монографія / В.О. Прокопов; за ред. А. М. Сердюка. К.: ВСВ «Медицина», 2016. 400 с.
3. Федотова Т.А., Масич Д.А., Шепель Т.О. Вплив освітлення на продуктивність праці // Вісник Черкаського університету. 2016. № 4. С. 13–22.
4. Анатомія людини : підручник / [Кривко Ю. Я., Черкасов В. Г., Кравчук С. Ю. Сопнева Н. Б. та ін.] ; за ред.: проф. Кривка Ю. Я., проф. Черкасова В. Г. Вінниця : Нова Книга, 2020. 448 с.
5. Дмитроца О. Р., Коржик О. В., Білецька О. А. Вікова фізіологія з основами гігієни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для самостійної роботи студентів / Волинський національний університет імені Лесі Українки – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 160 с.

7.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. https://issuu.com/novaknyha/docs/pishak_medychna_biologiya
2. <https://lifelib.info/cytology/cytology/index.html>
3. <https://lifelib.info/biology/>
4. <https://uk.sodiummedia.com/4236087-variety-of-the-simplest-typescharacteristics-and-value-of-the-simplest>